

OCENA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH POWIATU ŚREDZKIEGO

Hanna Adamska

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Abstrakt. W pracy zwrócono uwagę na zagadnienia związane ze zrównoważonym rozwojem obszarów wiejskich. Do oceny rozwoju gmin powiatu średzkiego zastosowano wybrane wskaźniki zrównoważonego rozwoju według ładu społecznego. W analizie uwzględniono sześć dziedzin dotyczących poziomu i jakości życia, zdrowia publicznego, demografii, aktywności ekonomicznej oraz ubóstwa i wykluczenia społecznego. Do interpretacji wyników wykorzystano metodę redukcji przestrzeni wielocechowej.

Słowa kluczowe: gmina, obszar wiejski, rozwój

WSTĘP

Dyskusja nad problemami rozwoju sięga przełomu lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku. Ukoronowaniem wielu poglądów i dyskusji przez wiele lat był Szczyt Ziemi w 1992 roku, gdzie definitywnie określono zasadę zrównoważonego rozwoju. Jest ona na ogół interpretowana jako współzależność pięciu obszarów: ekonomicznego, społecznego, instytucjonalnego, ekologicznego oraz przestrzennego, i ma na celu trwałą poprawę jakości życia [Lorek 2002].

Każda działalność społeczno-gospodarcza człowieka odbywa się w środowisku przyrodniczym poprzez wykorzystywanie jego zasobów i walorów, kształtując określone struktury (społeczne, techniczne, ekonomiczne). Racjonalna gospodarka stanowi najtańszą i najefektywniejszą drogę funkcjonowania człowieka i przyrody, musi odbywać się w taki sposób, aby nie stanowiła ograniczenia dla zaspokojenia potrzeb przyszłym pokoleniom. Szczególną uwagę należy zwrócić na rolnictwo i obszary wiejskie, gdzie związek człowieka ze środowiskiem jest najściślejszy. W myśl zasad zrównowa-

zonego rozwoju, celem rolnictwa jest produkcja bez uszczerbku zarówno dla środowiska, jak i dla życia i zdrowia oraz zapewnienie rolnikowi i wszystkim zamieszkującym obszary wiejskie godziwych warunków życia.

Taki stan rzeczy gwarantuje równorzędność wszystkich obszarów życia (ekologia, społeczeństwo, ekonomia), co zapewnia trwały rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w długim czasie. Wymaga to jednak uznania koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Rozpatrując wszystkie obszary zrównoważonego rozwoju razem czy oddzielnie należy dokonać odpowiednich pomiarów. Pomiary te można wykonać za pomocą wskaźników zrównoważonego rozwoju, które są ściśle związane z jego celami [Borys 2005].

CEL PRACY, MATERIAŁY I METODY BADAWCZE

Celem opracowania jest przedstawienie oraz analiza wybranych wskaźników zrównoważonego rozwoju według jednego z trzech ładów, tzn. ładu społecznego. Do analizy wybrano rejon powiatu średzkiego. Wybór powiatu był celowy, gdyż jest to obszar typowo rolniczy, a wszystkie gminy z wyjątkiem Środy Śląskiej (gmina miejsko-wiejska) mają charakter wiejski.

Dziedzina poziomu, jakości życia oraz zdrowia publicznego obejmowała warunki mieszkaniowe (liczbę mieszkań, liczbę izb, powierzchnię użytkową, liczbę oddanych mieszkań) oraz wydatki na gospodarkę mieszkaniową, kulturę i sport oraz ochronę zdrowia.

Biorąc pod uwagę dziedzinę demografii, aktywności ekonomicznej oraz wykluczenie społeczne, do szczegółowej analizy wybrano następujące wskaźniki zrównoważonego rozwoju: obciążenie demograficzne, saldo migracji, gęstość zaludnienia, stopę zatrudnienia, udział bezrobotnych.

Wybrane wskaźniki analizowano w dwóch latach (2005 i 2007), wykorzystując dane Banku Danych Regionalnych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu. Opracowując dane dotyczące wybranych wskaźników posłużono się metodą opisową oraz analizy porównawczej poziomej i pionowej [Kopeć 1983].

W celu oceny ładu społecznego, która jest określona przez dużą liczbę rodzajowo różnych wskaźników wyrażanych w różnych jednostkach, zastosowano metodę redukcji przestrzeni wielocechowej [Gawroński 2000]. Zadaniem tej metody jest ujęcie w formie sumarycznej wskaźnika kilku cech diagnostycznych. Redukcję przestrzeni wielocechowej można przeprowadzić za pomocą metody punktowej, transformacji oraz metodami taksonomicznymi.

W pracy posłużono się metodą punktową, którą stosuje się wówczas, gdy cechy są rodzajowo różne i nie można ich zsumować.

WYNIKI BADAŃ

Analizując wskaźniki ładu społecznego według dziedziny poziomu i jakości życia oraz zdrowia publicznego, przedstawiono wskaźniki standardu życia określające liczbę mieszkań na 1000 mieszkańców, przeciętną liczbę izb mieszkalnych, przeciętną powierzchnię użytkową mieszkania ($m^2/osobę$), liczbę mieszkań oddanych do użytku na

1000 mieszkańców, powierzchnię użytkową oddanego mieszkania w m² oraz wydatki budżetów gmin na gospodarkę mieszkaniową, kulturę i sport oraz ochronę zdrowia.

Rozwój poziomu i jakości życia jest celem nadrzędnym w określeniu koncepcji zrównoważonego rozwoju, dlatego też należy na ten problem zwrócić szczególną uwagę. Wskaźniki charakteryzujące ten obszar przyjmują charakter stymulatorów tzn. im wyższa wartość badanego wskaźnika, tym wyższa ocena badanego zjawiska. W tym przypadku dotyczy to stopnia rozwoju.

W analizowanych latach 2005 i 2007 badane gminy charakteryzowały się zróżnicowaniem tych cech. Uwzględniając wartości średnie dla obszarów wiejskich powiatu średzkiego należy stwierdzić, że w 2007 roku zwiększyła się liczba mieszkań na 1000 mieszkańców oraz wiążące się z tym wydatki. Przeciętna liczba izb, powierzchnia użytkowa, liczba oddanych mieszkań pozostała na takim samym poziomie, a oddawane budynki to przede wszystkim budownictwo jednorodzinne o mniejszej powierzchni użytkowej. Niepokojący jest fakt coraz mniejszych wydatków na kulturę i sport (tab. 1).

Tabela 1. Redukcja przestrzeni wieloczechowej dla wybranych wskaźników ładu społecznego według dziedziny poziomu i jakości życia publicznego oraz zdrowia

Table 1. The reduction of multivariate space for coefficients of social order according to the field and quality of public life and health

Gmina Commune	Cechy diagnostyczne w 2005 roku – Diagnostic variables 2005 year							
	liczba mieszkań na 1000 mieszkańców number of lodgings per 1000 inhabitants	przeciętna liczba izb mieszkalnych average number of habitable rooms	przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania (m ² /osobę) average usable floor area (m ² /per person)	liczba mieszkań oddanych do użytku (na 1000 mieszkańców) number of lodgings put to use (per 1000 inhabitants)	przeciętna powierzchnia użytkowa oddanego mieszkania average usable floor area of lodgings put to use (m ²)	wydatki na gospodarkę mieszkaniową (na 1000 mieszkańców) expenses on housing economy (per 1000 inhabitants)	wydatki na kulturę i sport (na 1000 mieszkańców) expenses on culture and sport (per 1000 inhabitants)	wydatki na ochronę zdrowia (na 1000 mieszkańców) expenses on protection of health (per 1000 inhabitants)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Cechy diagnostyczne w 2005 roku – Diagnostic variables 2005 year							
Środa Śląska	314	3,92	23,2	2,8	109,2	195 500	39 785	18 987
Kostomłoty	310	4,08	25,2	2,7	117,3	22 400	15 129	25 675
Malczyce	318	3,84	22,3	2,7	134,9	35 400	18 294	15 117
Miękinia	276	4,31	23,8	4,9	150,2	51 700	18 484	15 256
Udanin	287	4,28	23,9	0,3	147,5	48 200	13 489	11 776
Średnia Average	301	4,10	23,7	2,7	131,8	70 640	21 036	17 362,2
	Cechy diagnostyczne wystandaryzowane w 2005 roku – Standardised diagnostic variables 2005 year							
Środa Śląska	0,905	0,170	0,310	0,543	0,000	1,000	1,000	0,519
Kostomłoty	0,809	0,511	1,000	0,522	0,197	0,000	0,062	1,000
Malczyce	1,000	0,000	0,000	0,522	0,627	0,075	0,183	0,240

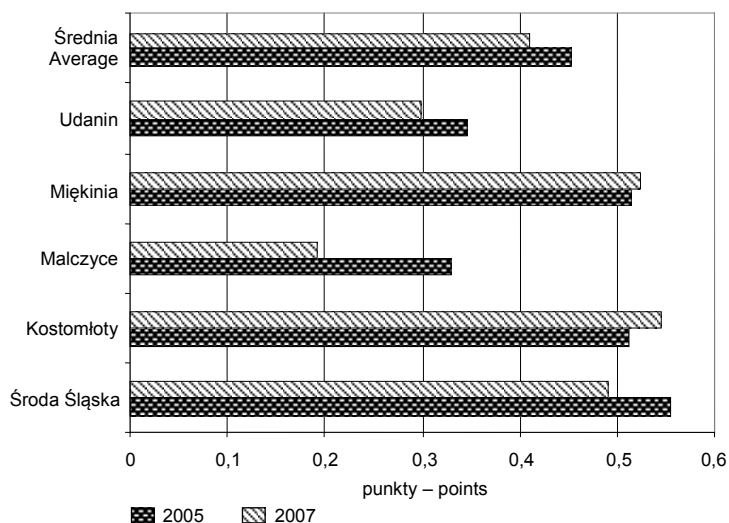
Tabela 1 – cd. / Table 1 – cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Miękinia	0,000	1,000	0,517	1,000	1,000	0,169	0,189	0,250
Udanin	0,261	0,936	0,552	0,000	0,934	0,149	0,000	0,000
Średnia Average	0,595	0,523	0,475	0,517	0,551	0,278	0,286	0,401
Cechy diagnostyczne w 2007 roku – Diagnostic variables 2007 year								
Środa Śląska	315	3,92	23,5	3,1	106,7	178 577	45 320	18 853
Kostomłoty	313	4,09	25,8	1,7	141,1	35 374	15 641	39 202
Malczyce	322	3,85	22,7	1,3	106,6	34 037	23 759	14 277
Miękinia	276	4,37	24,4	6,0	150,4	44 712	13 621	25 271
Udanin	293	4,28	24,5	0,9	120,8	75 718	11 224	11 900
Średnia Average	304	4,10	23,7	2,6	125,1	73 683	21 913	21 900
Cechy diagnostyczne wystandaryzowane w 2007 roku – Diagnostic variables 2007 year								
Środa Śląska	0,848	0,135	0,258	0,431	0,002	1,000	1,000	0,255
Kostomłoty	0,804	0,462	1,000	0,157	0,788	0,009	0,130	1,000
Malczyce	1,000	0,000	0,000	0,078	0,000	0,000	0,368	0,087
Miękinia	0,000	1,000	0,548	1,000	1,000	0,074	0,070	0,490
Udanin	0,370	0,827	0,581	0,000	0,324	0,288	0,000	0,000
Średnia Average	0,604	0,485	0,477	0,333	0,423	0,274	0,313	0,366

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Regionalnych.
Source: authors' calculations on the base of Regional Data Bank.

Syntetyczny wskaźnik (SW1), obrazujący stopień rozwoju dla dziedziny poziomu i jakości życia oraz zdrowia publicznego w 2005 roku był najwyższy w gminie Środa Śląska (0,555 pkt), Miękinia (0,515 pkt), zaś najniższy w gminie Malczyce (0,330 pkt) (tab. 1). W 2007 roku na czoło wysunęła się gmina Kostomłoty (0,544 pkt). Wpływ na taki rezultat dla tej gminy miały najprawdopodobniej duże wydatki na ochronę zdrowia (rys. 1).

Bardziej zaludnione obszary powiatu średzkiego (gmina Środa Śląska 89 osób/km², Miękinia 64 osób/km²), wykazują korzystniejsze warunki rozwoju. Sytuacja taka może wynikać z miejsko-wiejskiego charakteru gminy Środa Śląska oraz położenia gminy Miękinia przy dużym ośrodku aglomeracyjnym, jakim jest Wrocław. Daje to duże możliwości rozwoju we wszystkich dziedzinach życia, zwłaszcza gospodarczego, a w konsekwencji możliwości zarobkowania i tym samym podnoszenia dochodu mieszkańców w innych dziedzinach niż rolnictwo. Obserwując badany obszar zauważa się, że rejon typowo rolnicze w zakresie poziomu i jakości życia charakteryzują się gorszymi uwarunkowaniami.

Rys. 1. Syntetyczne wskaźniki ładu społecznego (SW1)

Fig. 1. Synthetics indexes of social order (SW1)

W zakresie dziedziny demografii, aktywności ekonomicznej oraz ubóstwa, wykluczenia społecznego, szczegółowej analizie poddano wskaźniki obciążenia demograficznego, saldo migracji, gęstość zaludnienia, stopę zatrudnienia, udział pracujących w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym, udział bezrobotnych na 1000 mieszkańców, udział bezrobotnych w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym. 2007 rok w stosunku do 2005 roku charakteryzował się korzystniejszymi warunkami związanymi z cechami dotyczącymi obciążenia demograficznego oraz aktywności i ubóstwa. Spadł o prawie połowę udział bezrobotnych, a co się z tym wiąże – więcej ludzi miało pracę (tab. 2).

Syntetyczny wskaźnik rozwoju SW2 w 2005 roku był najwyższy w przypadku dwóch gmin: Środa Śląska (0,910 pkt) oraz Miękinia (0,680 pkt). W kolejnym analizowanym roku również najkorzystniejsze warunki wykazała gmina Miękinia (0,713 pkt), Środa Śląska (0,698 pkt) oraz Kostomłoty (0,680 pkt). Biorąc pod uwagę ubóstwo i wykluczenie społeczne najlepsze wyniki zarówno w 2005 roku jak i 2007 roku miała gmina Środa Śląska i Miękinia. Na tle wszystkich gmin najgorsze warunkami rozwoju miała gmina Udanin (0,144 pkt w 2005 roku oraz 0,355 pkt w 2007 roku), gdzie jest najwięcej ludzi bezrobotnych bez możliwości pracy (rys. 2).

Na obszarach typowo rolniczych trudno jest o alternatywne źródła dochodów. Tereny te są zdeterminowane produkcją rolniczą, a instytucje i placówki obsługujące tą sferę znajdują się zazwyczaj w miejscach bardziej zurbanizowanych. Ponadto gmina Udanin to, obszar po upadłych państwowych gospodarstwach rolnych.

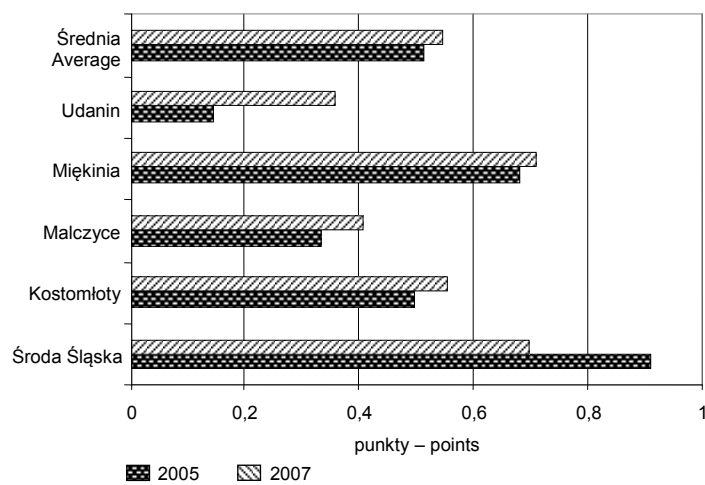
Tabela 2. Redukcja przestrzeni wieloczechowej dla wybranych wskaźników ładu społecznego według dziedziny demografii, aktywności oraz ubóstwa i wykluczenia społecznego
 Table 2. The reduction of multivariate space for chosen of coefficients of social order according to field of demography, the activity, the poverty and the social exclusion

Gmina Commune	Wskaźnik obciążenia demograficznego Coefficient of demographic loading	Ogólne saldo migracji Total net migrations	Gęstość zaludnienia (na 1 km ²) Density of populations per 1 km ²	Stopa zatrudnienia Standard of employment	Udział osób pracujących w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym Employment in productive number (%)	Udział bezrobotnych/1000 mieszkańców Unemployed per 1000 inhabitants	Udział bezrobotnych w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym Unemployed in relation to population in productive age
1	2	3	4	5	6	7	8
Cechy diagnostyczne w 2005 roku – Diagnostic variables 2005 year							
Środa Śląska	52	1,4	89	233	35,5	68,7	10,5
Kostomłoty	58	2,9	47	62,6	9,9	71,6	11,3
Malczyce	57	2,2	114	77,7	12,2	79,6	12,5
Miękinia	55	4,4	64	191,6	29,7	70,0	10,9
Udanin	60	4,2	51	55,3	8,8	89,3	14,3
Średnia Average	56	3,0	73	124,0	19,2	75,8	11,9
Cechy diagnostyczne wystandaryzowane w 2005 roku – Standardised diagnostic variables 2005 year							
Środa Śląska	1,000	1,000	0,327	1,000	1,000	1,000	1,000
Kostomłoty	0,250	0,500	1,000	0,41	0,041	0,859	0,789
Malczyce	0,375	0,733	0,000	0,126	0,128	0,471	0,474
Miękinia	0,625	0,000	0,746	0,767	0,789	0,937	0,895
Udanin	0,000	0,067	0,940	0,000	0,000	0,000	0,000
Średnia Average	0,450	0,460	0,612	0,387	0,392	0,653	0,632
Cechy diagnostyczne w 2007 roku – Diagnostic variables 2007 year							
Środa Śląska	53	1,4	95	231,0	44,9	60,9	5,0
Kostomłoty	53	0,4	47	62,0	9,5	38,7	5,9
Malczyce	55	0,0	112	58,8	9,1	34,0	5,3
Miękinia	52	20	67	211,0	32,6	35,4	5,4
Udanin	55	1,4	50	63,3	9,8	45,9	7,1
Średnia Average	54	4,6	74	125,2	21,2	42,9	5,7
Cechy diagnostyczne wystandaryzowane w 2007 roku – Standardised diagnostic variables 2007 year							
Środa Śląska	0,688	0,930	0,255	1,000	1,000	0,000	1,000

Tabela 2 – cd. / Table 2 – cont.

1	2	3	4	5	6	7	8
Kostomłoty	0,469	0,980	1,000	0,190	0,011	0,825	0,571
Malczyce	0,000	1,000	0,000	0,000	0,000	1,000	0,857
Miękinia	1,000	0,000	0,694	0,884	0,656	0,948	0,810
Udanin	0,000	0,930	0,949	0,026	0,020	0,558	0,000
Średnia Average	0,431	0,768	0,580	0,386	0,337	0,666	0,648

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Regionalnych.
Source: authors' calculations on the base of Regional Data Bank.

Rys. 2. Syntetyczne wskaźniki ładu społecznego (SW2)
Fig. 2. Synthetics indexes of social order (SW2)

PODSUMOWANIE

Z analizy wskaźników zrównoważonego rozwoju według ładu społecznego wynikają następujące prawidłowości:

1. Badany rejon charakteryzuje się zróżnicowanym stopniem rozwoju.
2. Obszary typowo rolnicze wykazują gorsze warunki rozwoju, zarówno w zakresie poziomu i jakości życia, jak demografii, aktywności ekonomicznej, ubóstwa i wykluczenia społecznego.
3. W latach 2005-2007 poziom i jakość życia pozostawały na zbliżonym poziomie. Poprawie uległa aktywność ekonomiczna oraz obniżył się poziom ubóstwa poprzez zmniejszenie bezrobocia.

4. Biorąc pod uwagę nadrzędny cel w określaniu koncepcji rozwoju zrównoważonego tzn. jakości życia, należy dokonać wszelkich starań, aby zmniejszyć dysproporcje między obszarami wiejskimi i miejskimi. Realizując ten cel trzeba pamiętać o zapewnieniu trwałości obszarów wiejskich przy minimalizowaniu nowych zagrożeń.

LITERATURA

- Borys T., 2005. Wskaźniki zrównoważonego rozwoju. Wyd. Ekonomia i Środowisko, Warszawa.
- Gawroński K., 2000. Wartość informacyjna zbioru danych o środowisku przyrodniczym i społecznym planowania i zagospodarowania przestrzennego. Zesz. Nauk. AR Krak. 261, 106.
- Kopeć B., 1983. Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych. Wyd. AR, Wrocław.
- Lorek E., 2002. Budowa programów zrównoważonego rozwoju regionu w warunkach gospodarki polskiej. Wyd. Weisa, Bytom.

EVALUATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS OF THE ŚREDZKI DISTRICT

Summary. The article discussed the aspects connected with sustainable development of rural areas. The evaluation of the of the Średzki District communes utilizes the selected coefficients in agreement with the social order. In the analysis six fields relating to the level and the quality of life, public health, demography, economic activity, poverty and exclusion were considered. The method of the reduction of the multifunction space was used for the interpretation of results.

Key words: commune, rural areas, development

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 2.04.2009

Do cytowania – For citation: Adamska H., 2009. Ocena zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich powiatu średzkiego. J. Agribus. Rural Dev. 2(12), 5-12.